

Katsaus

numero 3 1961

**Martti Linkola:
Matti Luoma:**

**Anselm Hollo:
Kyösti Skyttä:
Kari Tarkiainen:
Katsaus keskustelee
Arvo Salon kanssa**

**Sivistynyt kulkuri
Puolitiessä ihmiskunnan
yksen tajuamiseen
Peyote (kaktussarja)
Totuus 'Suomen kohtaloista'
Kulttuuripoliittisia näköaloja**

**Reijo Wilenius:
Miten sieluja parannetaan**

KULTTUURI - POLITIIKKA - TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 450 mk. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa

Viides vuosikerta

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

SIVISTYNYT KULKURI

Martti Linkola

Kansallisen kulttuurimme ja suomalaisten elämäntuntojen historiallisen kehityskulun vaihtelevalla taipaleella kohoaa siellä täällä selkeitä merkkipylväitä: kutakin aikakautta ja hengensuuntaa symbolisoivia henkilöhahmoja. Tällaiset vanhat, viehättävästi homehtuneet keulakuvat nähdään yleisesti niiden vertauskuvallisesta arvosta käsin (vrt. «Snellmanin aika» ym.), ja ihmisinä ne jäävät suurin piirtein tuntemattomiksi. Saattaa kuitenkin olla sangen antoisaa harrastelua lähteä etsiskelemään tuollaisen symbolin julkisivun takaa tavallista ihmistä, samalla täsmentämään tuota vertauskuvallista arvoa ja siten metsästä-mään jonkin menneen aikakauden hengenlaatua ja autenttista elämän-tunnelmaa.

Tällaisia symbolisia henkilöhahmoja on tietenkin löydettävissä lukemattomia, ja jokaisesta edes jotenkin virkeästä skribentistä tai päiväkirjanpitäjästä voi sellaisen itselleen tehdä. Esitän tässä muutamia piirteitä monille tutusta käsitteestä *I. K. Inha*, erään sukupolven näkyvästä edustajasta.

Into Konrad Nyström, joka piilee tuon yhtä nasevan kuin hätkähdyttävän nimen takana, syntyi kruununvoudin poikana Virroilla, luoteis-Hämeen raikkailla järvimailla satakunta vuotta sitten. Parikymmentä vuotta myöhemmin hän aloitteli opintojaan Helsingin Aleksanterin-Yliopistossa: estetiikkaa, suomenkieltä ja historiaa ja harrasti lisäksi suurten kulttuurikielten opiskelua. Hänellä oli siis edessään täydet mahdollisuudet kelpo maisteriksi, yleisesti hyväksytyn kaupunki-

laisen yliopistokulttuurin laajatietoiseksi edustajaksi; henkiseksi aher-
tajaksi kaltaistensa parvessa. Tämän kaavan Inha kuitenkin kohtalos-
saan vältti. Syynä lieene ollut hänen lapsuutensa hämäläinen järvi-
maisema, joka ei niin vain päästänyt miestä otteestaan. Luonto ja
luonnonkauneus olivat jo varhain leimautuneet väkevimpinä kuvina
hänen tajuntaansa, ja ne määräsivät hänen elämänsä suunnan. Kirjas-
tojen ja opiskelun henkinen huumaa saattoi olla vain pintavirettä syvien
luonnonvaistojen ja -näkyjen valtaamassa mielessä. Into Konrad kuului
auttamatta niihin, joiden perimmäistä henkistä tarvetta ei voitu tyy-
dyttää teoreettisen kammioahertelun riisikourallisella. Ulos hänen oli
päästävä, luontoon, maailmaan, maisemiin: vaeltamaan, tarkastelemaan,
näkemään ja avautumaan.

I. K. Inha oli niitä — tuona aikana ehkä nykyistä yleisempiä —
valistuneita ihmisiä, joille «fakkiutuminen» ei ollut ainoastaan vierasta
vaan mahdotonta. Niinpä hän katsoi parhaaksi hakeutua sanomalehti-
mieheksi. V. 1886 hän kierteli polkupyörällä(!) Sveitsissä ja myöhem-
min kävi «Uuden Suomettaren» kirjeenvaihtajana Kreikan vapaussos-
dassa. Tämän ohella hän täydensi — maisteriksi koskaan valmistu-
matta — opintojaan kemialla, geologialla ja maantieteellä. Näin alkoi
hiljalleen olla valmiina oloissamme harvinainen ihminen: sivistynyt
kulkuri, joka yhtä oikeassa olossaan souteli salojärviämme, toimi terä-
vänä taidearvostelijana, naputti mineraalinäytteitä kalliosta, perehtyi
valokuvauskemiaan Wienissä, haastatti partaisia runoukkoja ja kirjoitti
tutkielmia keksijä Edisonista. Kaikessa hänen toiminnassaan näkyy
ulospäin avautuvan, positiivisen ja aidon vaeltajaluonteen leima. Inha
on avaran ja luonnonläheisen sivistysihanteen edustaja, kaikelle neu-
roottisen kireälle pyrkimykselle vieras. Hänessä ei ole sairaaseen
sisäistymiseen johtavia affekteja ja komplekseja, eikä myöskään taipu-
musta transskendentaalisiin haaveihin. Hän on nimenomaan ulkotodel-
lisuuden tulkki, vastakohtana pohjoismaissa niin yleiselle rajattoman
subjektivismiin hämäryydessä tai yhteen alaen liittyvän «syvällisyyden»
parissa viihtyvälle lahjakkuustypille.

«Mikä välkkyvä, ihmeellinen, maailmalle tuntematon avara kaukai-
suus!» kirjoitti Gogol aikoinaan isänmaastaan. Inhalle samanlainen
löytö on Suomenmaa, hänen kiihkeimmän kiinnostuksensa kohde, joka
avautuu hänelle perimmäisiä sopukoitaan myöten. V. 1892 taitavaksi
valokuvaajaksi harjaantunut Inha pääsee matkustamaan maamme poh-
joisimmille perille taidevalokuvaamo Apollon kustannuksella, ja kaksi
vuotta myöhemmin hän saa suorittaa toivoretken Vienan Karjalaan
ikuistamaan kamerallaan Kalevalan taitajien legendaarisia maita. Inhan
maisemavalokuvia leimaa mahtava panoraamanomainen naturalismi.
Ne ovat ensi sijassa teknillisesti (meillä ehkä ensi kertaa) täysin
moitteetonta standardi-maisemakuvausta, mutta Inhan kyky löytää
luonnonnäkömystä sen olennaisin on ilmeinen. Sitäpaitsi järvimaiseman
pilaavaa huopahattupäistä mieshahmoa, joka kuuluu vääjäämättömänä
rekvisiittana kaikkiin vanhimpiin maisemakuviimme, saa turhaan hakea
Inhan tuotannosta. Hänen valokuvauksensa on merkitykseltään uuden-
tyyppistä, ja siitä voi nähdä johtavan suoran tien nykyiseen rohkeasti
kokeilevaan valokuvataiteeseemme. Etnografisten ja maantieteellisten
julkaisujen kuvittamisessa hän myös tekee valokuvasta kansallisten
tieteidemme merkittävän palvelijan.

I. K. Inhan pääteokset ovat 1911 ilmestynyt «Kalevalan laulumailta»
ja 1909 julkaistu «Suomen maisemia», josta hän toimitti uuden laajen-
netun painoksen 1925. Ne ovat molemmat tavallaan matkakirjoja, suo-
malaisen ja karjalaisen maiseman ja kansanelämän yksityiskohtaisia
kuvauksia, jotka hän on koontanut vaelluksillaan pitäjästä toiseen. Kir-
joissa on terveen-romanttista liikkumisen ja uusien maisemien löytämi-

sen iloa, samaa vaeltamisen optimismia kuin jossakin von Eichendorffin tuotannossa. Hänen kerronnassaan odottaa jokaisen tienmutkan takana yllätys ja elämys: uusi maisema, uusi kylä, uusia ihmisiä. Inha on yhtä hyvin koskemattoman erämaaluonnon tulkki kuin kulttuurimaiseman ja kulttuurimuistojen kuvailija. Hänelle ei luonto ole mikään kuriositeetti, josta lausutaan «syvällisiä» humanistisia mietelmiä; se on mukana eläen koettua biologista todellisuutta. Inha ei ole haaveilija eikä olemattomien symbolien etsijä vaan tyyliään asiallinen ja deskriptiivinen, tosiseikkojen ja arkielämän kuvaaja, joka ei jo olemassa olevaan turhia lisää, vaan joka sen sijaan osoittaa arkitodellisuuden rikkaan kiinnostavuuden. Jotain herttaisen herkullista ajan onnellisesta, joskin hieman lavertelevasta elämäntunnosta kertovaa on Inhan valokuvien säestämässä kuvauksessa korpipurosen taipaleesta suuriin vesistöihin. Tällaisia luonnonminiatyyreja Inha on sommitellut eri pitäjistä, maankolkista ja maisemista kertovien matkakuvaustensa lomaan. Silloin tällöin hän antaa myös sisäisten tuntojensa heijastella kerronnassaan kuten ajan tyyliin kuuluu. Ilmeikkään kuvaustyylin taitajana hän kohtaa matkareportaashin taiteen tasolle.

Inha on suomalaisen luonnonkauneuden suuri «markkinoitsija». Hänen teoksiaan lukee innolla sekin sivistyneistöaines, jonka henkilökohtaisesti syvimvät intressit ovat sisäisemmillä ja teoreettisemmilla aloilla. Hän on monessa suhteessa kulttuurikuvan koossapitäjä: eri aloja edustavan, mutta yhteistoimintaa ja kanssakäymistä harrastavan suomalaisen sivistyneistön yhteisen kiinnostuksen kohde. On syytä muistaa, että Inhan sukupolven parissa oli vielä sangen yleistä, että pitäjän kirkkoherra tai kunnanlääkäri julkaisi pikku tutkielmia seutukuntansa asutushistoriasta, kansankulttuurista, geologiasta, lintu- ja kasvimaaailmasta, useinkin kaikista näistä. Voidaan puhua ihmisistä, jotka elivät miljööstään tietoisina.

Niin valokuvaajana kuin kirjailijana voikin Inhan nähdä sen sivistyneistöpölvien tulkkina, joka on löytänyt oman maansa todelliset kasvot vailla naiivin hymistelyn luomaa kultausta, mutta silti rikkaina ja kiintoisina. Tämä laajatietoinen, pitkin Eurooppaa matkustellut skribentti ilmaisi itsessään sen aikakauden, jolloin tehtiin ensimmäinen ja historiamme ainoa merkittävä yritys eurooppalaisen korkeakulttuurin ja suomalaisen talonpoikaishengen yhdistämiseksi harmoniseksi kulttuuri-kokonaisuudeksi.

Vanhemmalla iällään Inha asusteli pääasiassa Helsingissä ja Lohjalla. Uusi pysähtyneempi elämänmuoto oli valitettavasti omiaan rajoittamaan hänen kaunokirjallista tuotantoaan, joka olisi edellyttänyt jatkuvaa matkailua. Sen sijaan hän toimitti tarmokkaasti julkisuuteen useita merkittäviä tietokirjoja, pääasiassa maantieteeseen liittyviä. Näin hän oli konkreettisesti ja innokkaasti mukana avaamassa nuoren valtiomme ikkunoita ulos maailmaan.

Meidän aikamme ihmiselle on Inhan hahmo lähinnä kaunis muisto siitä monipuolisesta ajasta, jolloin eurooppalaisen sivistyksen ja luonnontieteellisen maailmankuvan omaava nuorukainen saattoi istua kuuntelemissa kun vanhat partasuu-ukot lauloivat: «Hoib on vanha Väinämöönji, toinji nuor on Jougamoonji». Inhaa henkilönä ja hänen aikakauttaan ei tietenkään saa liikaa yhdistää. On kuitenkin ilmeistä, että tietty historiallinen periodi on eri ilmenemismuodoissaan tavattoman yhtenäisen, saman sisäisen vireen ja tyylin läpitunkema. Sitäpaitsi Inhan kirjallinen tuotanto tosiaan oli aikanaan tavattoman laajasti luetua. Nyt kun suomalaisten kulttuuriharrastelijoiden kiinnostuksen piiri on joka suuntaan laajenemassa, näyttää siltä, että monet tuon aikakauden kirjalliset hahmot ovat uudelleen saamassa syvempää kiinnostusta osakseen.

PUOLITIESSÄ *Matti Luoma*

IHMISKUNNAN

YKSEYDEN

TAJUAMISEEN

Ei ole epäilystäkään siitä, etteivätkö veljekset Aarne ja Martti Siirala olisi oikealla asialla.*) Kansainväliselle elämälle lyö leimansa jyrkkä jakautuminen eri leireihin ja lähinnä kahteen suureen vastakkaiseen, itäiseen ja läntiseen valtapiiriin. Pienemmissä puitteissa, sisäpolitiikassa, kulttuurielämässä ja uskonnossa olemme myös jakautuneet puolueisiin, aateryhmittymiin, kirkkokuntiin, lahkoihin jne. Ja yksityisinä ihmisinä ja perheinä olemme kiinnostuneita lähinnä vain omista tai oman perheemme eduista, haluamme vastata vain itsestämme ja omistamme — emmekä kaikistellen aina tästäkään. Kaikkialla ryhmittymiä, raja-aitoja, eristyneisyyttä, toisten näkemysten ymmärtämättömyyttä, sulkeutumista omiin ympyröihin. «Elämän ykseys», vastuun tunteminen toinen toisestamme on sanoma, jota ajassamme tarvitaan.

Kuitenkin on vaikea välttää vaikutelmaa, että tuosta tarpeellisesta tavoitteesta ollaan vielä kaukana — veljesten Siiralankin esitysten ja mietteiden valossa. Kummankin Siiralan kirjoitusten pohjalla kulkee voimakas kristillinen henki, perinteellisen evankelis-lutherilaisen kirkkomme viralliseen julistukseen selvästi ankkuroitunut perusnäkemys. Lukija, joka aidosti omalla kohdallaan edustaa samaa perusnäkemystä, ei voi muuta kuin suurella tyydytyksellä tervehtiä näin suoraan itse pahan ytimeen iskeytyvää tekstiä, jonka parannusohje myös tuntuu vastaansanomattomalta. Mutta eikö tällainen yksin kristinuskoon turvautuminen ja sen asettaminen a priori muita maailman aatteita ja uskontoja ylemmäs myös estä täyteen ykseyteen pääsemistä? Eikö tässä yliarvosteta «omaa», aliarvosteta muita ja siten syyllistytä siihen, mistä muita moititaan: raja-aitojen ylläpitämiseen ja pönkittämiseen?

Kysymyksessä ei silti ole mikään tavanomainen kristillisen hengen sävyttämä teos. Varsinkin psykiatri Martti Siiralan käsialoissa liikutaan monasti hyvinkin ennakkoluulottomissa, epädogmaattisissa ja todella uuteen elävään ihmiskunta-yhteyteen kurottavissa näköaloissa. Kristinuskon perusoppeihin pitäytyminen merkitsee tämän lääkärin kohdalla eräänlaista viimeistä pakopaikkaa silloin, kun tieteen työvälineet ja tulokset ja oma intuitiivinen näkemys eivät enää kannan pidemmälle. Joskus Martti Siiralan oivallukset ovat erittäin vaikeasti siihen kristilliseen perusnäkemykseen sovitettavissa, jota kuitenkin ollaan edustamassa.

Pappi ja teologi Aarne Siiralan käsialoissa taas lähinnä vain tulkitaan raamatunlauseita saarnatekstinä tai sitten tarkastellaan kysymyksiä, jotka muuten on luettava kristillisen teologian tai kirkkohistorian perinteelliseen alueeseen. Vain ohimennen kurottaudutaan oikeaoppisen kirkkojulistuksen ulkopuolelle, ja tällöin lähinnä ihmetteleviä kysymyksiä heittäen.

*) Aarne ja Martti Siirala, *Elämän ykseys*, WSOY 1960.

Martti Siirala omistaa osan kirjoituksistaan politiikkaa sivuaville kysymyksille, suuremman osan kuitenkin omalle ammattialalleen, sielullisesti sairaiden maailman ja sen omalaatuisten problematiikan selvittelylle. Merkillistä kyllä ovat edelliset näistä ehkä antavimpia, itenäisesti nähtyjä ja varsin kriittisesti sävytettyjä tarkasteluja. Jälkimmäiset taas ovat valaisevaa yleistajuista psykiatrian ja psykoterapian yleensä salattuna pysyneen elämänpiirin esittelemistä, joskaan eivät aina vailla tiettyä kristillisestä perusvakaumuksesta säteilevää ongelmien yksinkertaistamista ja samalla monimutkaistamista. Edellisissä Martti Siirala aivan ilmeisesti esiintyy eräiden pinttyneiden ennakkoluulojen särkijänä — jos häntä vain kuunnellaan. Jälkimmäisissä hän tuntuu osittain itse kulkevan tiettyjen kaavamaisten näkemysten vankina, jotka helposti joko turruttavat tai herättävät vastaväitteitä.

Kirjan alkuluku «Kansojen yhteiselämästä» on erittäin painava ja tervetullut puheenvuoro aiheesta, jota yleensä käsitellään vain tämän tai tuon ideologian kaavamaisen fraseologian puitteissa. Martti Siirala ei lähde siitä, että rautaesiripun itäpuolella elävät ihmiset ja heidän yhteiskuntansa olisivat a priori «pahoja», «vaarallisia», ilman asiallista tutkimista alimpaan noidan kattilaan tuomittavia — kuten eräs kristillisyyttä muka edustava «kansanliike» MRA väittää. Neuvostoliitto on kirjoittajalle lähinnä länsimaisen kansanperheen kovia kokenut ja väärinymmärretty musta lammas. Samassa hengessä tarkastellaan myös meidän oman kansamme lähimenneisyyttä 'punaisine' ja 'valkoisine' kansanosineen, vapaussotaa kansalaissotana jne. Kaiken kaikkiaan kriittistä ja rehellistä puhetta, jota aivan liian harvoin kuulee. Kun ihminen tällä tavoin kohtaa ihmisen ilman kollektiivisia ja dogmaattisia valheverhoja, silloin on mahdollista rakentaa todella «elävää ykseyttä» ihmisten keskuuteen.

Toisessa huomionarvoisessa artikkelissaan Martti Siirala erittelee sitä kokemaansa ankaraa järkytystä, jonka hänessä herätti teos «Nürnbergin vangit». Hän kysyy: Miten 5 miljoonan juutalaisen murhaaminen tällaisen Euroopan keskeisen kulttuurikansan parissa oli mahdollista? Tämän järkytyksensä ansiosta Siiralan on mm. pakko todeta, että Hitlerin Saksa ei tällaisena joukkomurhaajana suinkaan ole ainutlaatuinen, vaan että historian ehkä suurin aikaisempi joukkomurhaaja on ollut — kristillinen kirkko kerettiläis- ja noitavainoiineen, mistä vastuusta ei protestanttinen kirkkokaan ole vapaa. Martti Siirala ei kuitenkaan ole nähnyt selkeästi loppuun asti. Hän kyllä toteaa pääsyyn joukkomurhiin olleen siinä, että Hitlerin Saksa piti itseään parempana kansana kuin muut, mutta lisää toisessa kohtaa: Vaikka juutalaisten surmaaminen ei mitenkään ole puolustettavissa, sitä voidaan «ymmärtää» juutalaisvihasta käsin, ja itse asiassa — juutalaisuushan ei ole mikään oikea uskonto. Mikä sisältää implicite, että on olemassa oikea uskonto, kristinusko, joka myös itse pitää itseään parempana kuin muut. Siinä on Martti Siiralan ihmiskunnan yhteyden ymmärtämisen muoto ja rajoitus.

«Mielisairaahan kohtaamisesta» on jokaisella maallikkolukijalla oppimista. Ei vain senvuoksi että luku sisältää erinomaisen esimerkin erästä psykiatrisesta tapauksesta, vaan myös siksi, että se tuo esille meidän kaikkien yhteisen vastuun näistä kovaosaisista. Tarkastellessaan psykoanalyysiä sekä teemaa «Mielenterveys ja sielunhoito» Martti Siirala tuo ehkä eniten esille kristillistä perusvakaumustaan. Kuvaavaa on hänen seuraava ongelmanasettelunsa: «Miten olemme me kirkkona, siis ihmisten pohjimmaisena yhteisönä ottaneet vastaan Freudin elämäntyön kautta meidät tavoittavan haasteen?» Ikäänkuin Freud olisi jokin ulkopuolinen, vieras, johon «meidän kirkkona» olisi jokin asenne löydettävä. Hieman omituista puhetta psykiatrilta. Hieman uskaliaista

myös asetella noin itsestäänselviä yhtäläisyysmerkkejä «meidän ihmisten» ja kirkon välille «pohjimmaisena yhteisönä». Eiköhän niiden ihmisten prosenttiluku Suomen kansasta, jotka todella näin kokevat, ole minimaalisen pieni? Mikä ei silti sano, etteikö Siirala arvostaisi Freudia hyvinkin asiallisesti ja ennakkoluulottomasti.

Eräänlainen epäily oman tieteenalansa merkitykseen on Martti Siiralan kirjoituksissa ilmeinen. «Vaikka meidän luonnostamme täytyykin ponnistella saavuttaaksemme jonkinlaista menestystä terapeuttisissa pyrkimyksissämme, ei menestys voi olla viimeinen kriteerimme.» Ellei terapian päämäärä ole potilaan paraneminen, terapian menestys, mikä se sitten voisi olla? Ja lopuksi: Martti Siirala ihmettelee — tai oikeastaan pitää luonnollisena, että «monet ns. psykoterapeuteista ja muista terapeuteista pakenevat johonkin tieteellisesti 'kanonisoituun' oppiin tai ainakin jonkin kanonisoidun terapeuttisen järjestön turviin joutuessaan kohtaamaan ihmisen sairastamisessa riehuvia demonisia voimia?» Tietysti terapeuteissakin on epäitsenäisiä yksilöitä, mutta eiköhän useimmiten ole kysymys joko puhtaasti käytännöllisistä seikoista — Yhdysvaltain suuret psykiatriset klinikat, joilla on tietysti omat yhtenäiset, harvoin sentään 'kanonisoidut' periaatteensa — tai tämän uuden tieteenalan nuoruudesta, minkä vuoksi on pakko operoida lukuisilla hypoteeseilla ja todentamattomilla teorioilla. Eikö Martti Siirala itsekkin pitäydy suorastaan absoluuttiseen kaanoniin, kristilliseen oppiin? Miksi muihin oppeihin 'paetaan' ja muita kaanoneja pidetään väärinä ja keinotekoisina, mutta oma oppi on oikea ja aito?

Elämän ykseyden tieltä pitää kaikkien ihmisten välille eroja asettavien kaanonien kaatua. Martti Siirala näkee pitkälle harvinaisen selkeästi, pitemmälle kuin useimmat samoja perusnäkökymyksiä edustavat, mutta ei näe — perille asti.

Toinen kirjoittaja, pappi ja teologi Aarne Siirala kirjoittaa nimenomaan pappina ja teologina. Hänen kirjoitelmissaan herättää huomiota mm. se, että nykyisin tuodaan voimakkaasti esille «jälleen uutta» Luther-tulkintaa, joka muka poikkeaa radikaalisti kaikesta ennen esitetystä. Lutherin kohdalla ei pidäkään paikkansa se, että tämä olisi korostanut «uskon tietä» «tekojen tien» sijasta Jumalan mielen mukaisena vaelluksena, vaan jotakin «aivan muuta». Näin ehkä saattaa olla. Tiedehän menee eteenpäin. Uskonnollisia dogmeja koskevan tieteen edistysaskeleet ovat kuitenkin pulmallinen asia. Jos esim. lapsia ja nuoria on vuosisatojen ajan kasvatettu kouluissa vanhassa Lutherin hengessä, voidaan kysyä, onko heitä siis kaiken aikaa johdettu harhaan? Entä onko meidän sokeasti uskottava, että Luther on oikeassa? Elämän ykseyden tiellä oleva viimeinen este ja uhka on juuri tässä: auktoritaatiivisessa dogmaattisuudessa.

Aarne Siiralan (Lutherin) sanoista heijastuu myös syvä epäluulo tätä meidän «vain» inhimillistä elämäämme kohtaan. Ja kuitenkin saman kristinuskon suulla julistetaan Jumala koko näkyvän maailman luojaksi, ja «katso se oli sangen hyvää» toteamuksen esittäjäksi. Miksi meidän pitää jatkuvasti väheksyä, epäillä ihmistä ihmisenä? Miksi emme voisi vihdoin alkaa nähdä sitä hyvää, mitä ihmisessä on, mihin hänen olemuksensa syvyyksissä on aivan ilmeiset, monasti toteen näytetyt inhimilliset-jumalalliset edellytykset? Eivätkö viimeksi käydyt maailmansodat eräältä oleelliselta osaltaan ole johdonmukaista seurausta siitä, että ihmistä itseään ei ole pidetty missään arvossa. Jos ihminen «vain ihmisenä» on ainoastaan saastainen, tomua ja tuhkaa, miksei häntä saa joukottain murhatakin?

Aarne Siiralan (Lutherin) mukaan ihmisen elämällä ei ole mitään arvoa niin kauan kuin hän seuraa «vain omaa» järkeään ja tahtoaan, oman sydämensä ääntä tai muuta «omaansa». Ihmisen elämän on oltava

«käskijän mielen mukaista». Mutta jos ihmisen on vain sokeasti kuunneltava «käskijän» ääntä, ihminen on kai pelkkä Jumalan automaatti. Ja jos näin on, mikä takaa, ettei hän tämän opin todesta ottaen kuuntele ja seuraa sokeasti kenen tahansa *käskijän* ääntä, esim. Hitleriä? Jos taas ihminen itse pystyy tekemään eron oikean ja väärän käskijän välillä, silloin eron tekijä kai on — ihminen itse, silloin kai ihminen «on» ihmisenäkin jotakin.

Sama näkemys heijastuu vieläkin selvempänä seuraavista Siiralan sanoista: «Omalla tiellämme emme ole matkalla ihmisyyteen. Tie ihmisyyteen on toinen kuin minkä me ihmisinä olemme valinneet... Me emme tule tosi ihmisiksi toteuttamalla sitä, mitä me pidämme hyvänä ja välttämällä sitä, mitä me pidämme pahana». Eikö meiltä tällöin riistetä moraalinen tajumme, älyllinen arvostelukykymme, inhimillisen arvo ylipäänsä? Miksi tämä ihmisen polkeminen ihmisyyden nimessä? Ja kuitenkin ei Aarne Siirala voi olla lainaamatta kristillisen kirkon erästä tunnetuinta 20. vuosisadan marttyyriä, Dietrich Bonhoefferia: «Tyhmyyden edessä jäädään helposti aseettomiksi... Tyhmälle on kaikki itsestään selvää... Tyhmyys... on demoni, joka vetää pyörteisiinsä helpoimmin suuret joukot... Tyhmyys vie ihmisen henkiseen epäitsenäisyyteen.» Mikä tässä on «tyhmyyttä»? —

«Lukemattomat epäluulojen ja katkeruuden nostattamat väliseinät jakavat meidät vastakkaisiin uskonnollisiin ja poliittisiin leireihin», toteaa Aarne Siirala kirjan loppupuolella ja on varmasti oikeassa. Ja Siiralan ulospääsytie umpikujasta: «Kristikunnaksi uskossa jäsentyminen särkee tällaisen asennoitumisen ja opettaa meitä etsimään 'uhkaavan voimatekijän' takaa ihmiskasvoja, kanssaihmiä.» Mutta särkeekö kristinuskon todella nämä raja-aidat? Eikö se itse absoluuttisine dogmeineen ja herruusvaateineen uskonnon alueella ole eräs suurimpia raja-aitojen nostattajia? Etsiikö kristinuskon todella «vain» ihmiskasvoja ja kanssaihmiä? Miten se voi pyrkiä ihmisiä lähelle, kun se a priori leimaa kaiken vain inhimillisen saastaiseksi ja kaikki muut uskonnot ja opit vääriksi?

Teologi Aarne Siirala aavistaa nämä kysymykset: «Kristuksen kirkko ei ole mikään 'aate' tai 'liike', joka voitaisiin asettaa kilpailu- tai vastakohtasuhteeseen erilaisten 'liikkeiden' kanssa... Kristillisessä uskossa ei ole kysymys mistään ideologiasta... Kristuksen kirkko ei ole mikään se tai tämä ihmisryhmä, vaan totuuden ja rakkauden funktio, johon Jumala meitä jokaista kutsuu.» Voimallista puhetta: Jumala on meidän puolellamme, kuka voi olla meitä vastaan. Kaikki muut ovat «aatteita», «liikkeitä» ja «ideologioita», me olemme enemmän, itse totuus, itse rakkaus — siis parempia kuin muut. Tähän ei ole muuta lisättävää kuin että — k a i k k i aatteet ja liikkeet ja uskonnot turvautuvat yleisesti aivan samoihin itserakkaan mahtipontisiin ylisanoihin.

Veljekset Aarne ja Martti Siirala ovat teoksessaan «Elämän ykseys» ilmeisesti oikealla asialla. Heidän pyrkimyksensä vilpittömyyttä tuskin voi epäillä. Heidän monien näkemystensä ja ajatustensa terveyttä ja ennakkoluulottomuutta täytyy ihaila. Kuitenkin he jäävät 'kanonisen' kristillisen perusnäkemyksensä sitomina puolitiehen. Kristinuskon kuvittelee edelleenkin olevansa ainoa 'elämän ykseyden' tae maailmassa. Se ei myönnä toisille aatteille ja uskonnoille edes pääsyä kansojen yhteiseen syvimpiä elämänkysymyksiä koskevaan neuvonpitoon. Tässä kohtaa näkee mm. Intian perinteellinen valtauskonto, hinduismi, pitämälle, myöntäessään periaatteessa eri uskontojen tasa-arvoisuuden. «Elämän ykseyden» perusehtoja ovat myös nöyryys ja toisten näkemysten kunnioittaminen, eri ryhmien tasa-arvoisuuden asettaminen minun ryhmäni ainutlaatuisuuden edelle.

.i.

näköharhan jälkeen kaktus
on
siinä & vihreän maku

.ii.

silmin nähtävät
korvin kuultavat
kaislat

.iii.

mustuu kieli
rakko kahisee
amerikka vaikeroi
aavikko aavikko
rakko valuu
tyhjiin

P E Y O T E

(kaktussarja)

.iv.

veri/
piikkejä

.v.

e
i
t
s
l e i k k a a

.vi.

it has a red flower
it has power
— peyote song

— anselm hollo 1961

Taannoisen vapaussotaa koskeneen keskustelun yhteydessä kielsivät historiantutkijat kirjailijoita ja ilmeisesti samalla muitakin maallikoita esittämästä julkisuudessa mielipiteitään historiallisesta tapahtumisesta. Samassa yhteydessä he kuitenkin myönsivät, että totuus jostakin historiallisesta tapahtumasta on muutosten alainen. Kun ajat muuttuvat, muuttuu totuuskin. Kun asia on näin, voidaanko kenties ajatella luvalliseksi keskustella historiallisen totuuden etsimisen ja löytämisen perusteista?

Miksi esim. vuonna 1930 esitetty näkemys vapaussodasta oli jo syksyllä 1939 vanhentunut? Vielä tärkeämpi kysymys: Eikö olisi ollut mahdollista — ja jos olisi, niin millä edellytyksellä — kirjoittaa jo vuonna 1930 sellainen totuus ko. tapahtumasta, että se olisi säilynyt hengissä ainakin muutaman vuosikymmenen?

Asiantuntijain totuudet myös viime sodistamme ovat yhtä moninaiset kuin maallikoidenkin. Tämä samoin kuin ensinmainittu seikka oikeuttavat kai maallikotkin käsittelemään historiantutkijain erilaisia totuuksia.

Neuvostoliiton Suomen politiikassa oli toisen maailmansodan aikana seuraavat teoreettiset vaihtoehdot: 1. Neuvostoliitto pyrkii Suomen itsenäisyyden tuhoamiseen hinnalla millä hyvänsä, 2. Neuvostoliitto pyrkii Suomen itsenäisyyden tuhoamiseen, jos maailman yleispoliittinen tilanne sen vain sallii, 3. Neuvostoliitto pyrkii Suomen itsenäisyyden tuhoamiseen vain siinä tapauksessa, että se katsoo sen olevan vaarallisen itselleen, 4. Neuvostoliiton intressit Suomeen lakkaavat samalla hetkellä kun lopetamme «mielettömän hyökkäyssotamme».

Nämä vaihtoehdot on esitetty sellaisessa järjestyksessä, että aivan vastakkaiset näkemykset ovat siinä ensimmäisenä ja viimeisenä ja maltillisimmat keskellä. On jokseenkin yhdentekevää, miten nämä vaihtoehdot muotoilemme, kunhan ne tarkoittavat suunnilleen samaa.

Sodan aikana suhtautuivat eri henkilöt ja ihmisryhmät tilanteisiin aina sen mukaan, minkä em. vaihtoehdoista he olivat omaksuneet. Suurin osa Suomen kansasta piti vaihtoehtoja 1 ja 2 oikeina. Se oli ehditty kasvattaa tai paremminkin ehdollistaa tähän käsitykseen sinä historiallisena ajanjaksona, joka sai alkunsa ensimmäisestä sortokaudesta. Tästä ehdollistamisprosessista seurasi monia eriarvoisia asioita: sotilaittemme urheus, kansan kestävyys, epäluuloinen suhtautuminen rauhantunnusteluihin jne. Edelleen: kun maailmansotien välisenä aikana ylläpidimme pelonsekaista, kyräilevää ja epäluuloista suhtautumista Neuvostoliittoon, seurasi tästä luonnostaan ahdas ja suvaitsematon nationalistinen kasvatus, ehdollistaminen ahtaaseen isänmaallisuuteen. Molemmat yhdessä tekivät mahdottomiksi joustamisen ja vapaan valinnan eri vaihtoehtojen välillä ja lisäsivät siten sodan mahdollisuutta. Vaihtoehdot 1 ja 2 selittävät myös suhtautumisen puolustusvoimiin: toiset katsoivat, että

luja armeija oli Suomen pelastus, toiset pitivät tämän lisäksi ulkopuoliseen apuun turvautumista välttämättömänä.

Asian luonteesta johtui, että vaihtoehtojen 3 ja 4 harvat kannattajat olivat sodan aikana, tahtoen tai vasten tahtoaan, jokseenkin hiljaa. Näitä kannattajia oli vähän siitä syystä, että mikään ei ole vaikeampaa kuin nähdä tai keksiä muita mahdollisuuksia yhdenmukaisuuteen ehdollistetun joukon keskuudessa. (Tässä ei oteta huomioon organisoituja kommunisteja, jotka myös on ehdollistettu yhdenmukaiseen ajatteluun ja käyttäytymiseen). Mikään ei vaadi myöskään suurempaa moraalista rohkeutta kuin esittää voimakkaasti yhdenmukaistetun lauman «mielipiteistä» poikkeavia käsityksiä. Kansan johtajilta vaaditaan kuitenkin erikoisesti sodan aikana kykyä säilyttää mielensä avoimina eri vaihtoehdoille. Huomattakoon myös, että sodan oloissa vaaditaan lukeneiston edustajilta, erikoisesti upseereilta, suurempaa yhdenmukaisuutta kuin tavallisilta rivimiehiltä. Heidänhän täytyy ylläpitää fyysistä rohkeutta ja kansakunnan «moraalista selkärankaa».

Yhdenmukaisuutta käyttäytymisessä ja mielipiteissä nimitetään isänmaallisuudeksi, siitä poikkeamista epäisänmaallisuudeksi. Linna on osoittanut tämänkaltaisen ehdollistetun ajattelun ja käyttäytymisen primitiivisyyden. Hän kertoo trilogiansa toisessa osassa isänmaallisesta juhlasta, jota kirkonkylän kerma viettää samanaikaisesti kuin kylän kuolemaantuomitut nuorukaiset odottavat viimeistä aamuaan lähellä sijaitsevassa vankilassaan. Myötäelämisen kyky on lakannut, tilalle on tullut suvaitsemattomuus, viha ja kostonhimo, joka lisää vihaa ja kostonhimoa vastapuolen leirissä: ollaan noidankehässä.

Lähestyvä jyrinä herättää nukkuvan kaikkein sikeäunisimpia lukuun ottamatta. Niinpä Saksan lähestyvä romahdus pani meillä liikkeelle rauhantunnustelut, jotka johtivat Moskovan kanssa sopimukseen syyskuussa 1944. Rauhaan pääseminen tuolloin ilman täydellistä antautumista ja maan miehitystä panee epäilemään, etteivät vaihtoehdon 1. ja kenties 2:n kannattajat voi olla täysin oikeassa. Jos Neuvostoliitto todella piti Suomen itsenäisyyden tuhoamista välttämättömänä tai edes toivottavana, menetteli se sängen lyhytnäköisesti suostuessaan rauhaan ilman maan täydellistä miehittämistä. Sen ei olisi tarvinnut juuri muuta kuin odottaa muutamia kuukausia, niin kapitulaatio olisi ollut selvä. Neuvostoliitto ei poliittisissa pyrkimyksissä yleensä osoita tällaista lyhytnäköisyyttä.

Tämän nojalla päädymme vaihtoehdon 3. vaiheille. Tämä on sopu-soinnussa sen kanssa, mitä eri yhteyksissä, mm. Paasikiven muistelmissa, on sanottu maamme maantieteellisestä asemasta. Suomi ei sijaitse Itämeren eteläpuolella Neuvostoliiton ja Saksan välissä, vaan Fenno-Skandiassa, jossa ei ole ollut hyökkääviä valtioita enää vuosisatoihin. Neuvostoliitolle ovat kuitenkin olleet hankalia Suomen läheiset saksalaissuhteet sekä sen hellimä «lännen etuvartioaseman» ideologia.

On varsin mielenkiintoista havaita, että edellä esitetyt Neuvostoliiton Suomen-politiikan teoreettiset vaihtoehdot jatkavat mutatis mutandis olemassaoloaan yhä edelleen. Pääkysymys on nyt, miksi Suomi on pysynyt jatkuvasti länsimaisena demokratiana ja päässyt ulkopoliitikassaan sitäpaitsi moniin merkittäviin saavutuksiin, joista Porkkalan vuokra-alueen palauttaminen on ainakin toistaiseksi huomattavin. Vaihtoehdot ovat tällä hetkellä seuraavat: 1. Neuvostoliitto odottaa vain sopivaa hetkeä tuhotakseen Suomen, 2. NI haluaa propagandasyistä toistaiseksi säilyttää Suomen rinnakkaiselon näyteikkunana, 3. NI:lla ei ole mitään intressiä Suomen likvidoimiseen, ellei sen suvereenisuus käy sille itselleen vaaralliseksi, 4. Neuvostoliitto kannattaa ja suojelee kaikissa olosuhteissa muiden maiden, myös Suomen itsenäisyyttä. Näyttää siltä, että nämä vaihtoehdot esiintyvät poliittisessa ajattelus-

samme Venäjän käytännöllisestä Suomen-politiikasta riippumatta. Niinpä 1. vaihtoehdon kannatus saa ilmauksensa esim. niissä epäluuloissa, joita ikäänkuin automaattisesti nousee aina Suomen käydessä NI:n kanssa neuvotteluja. Käyttäydytään niinkuin NI:n suhtautumistapa Suomeen olisi vakio, jotakin meistä itsestämme irrallaan olevaa. Tämä on kuitenkin sekä väärä että vahingollinen lähtökohta, olivatpa sitten kysymyksessä ihmisten, poliittisten ryhmien tai kansakuntien väliset suhteet. NI:n Suomen politiikkaan tuskin v. 1948 kuului palauttaa Porkkala, sallia Suomen liittyminen eurooppalaiseen vapaa-kauppa-alueeseen tai vuokrata maallemme Saimaan kanava-alue. NI:n suhtautumistapa meihin kansakuntana on melkoisessa määrin oman käyttäytymisemme funktio.

Näyttää siltä, että päälinja historiantutkijat mukaanlukien eri vaihtoehtojen välillä kulkee suurin piirtein samoja jälkiä kuin sodan aikainakin. Molempia äärimmäisyyksiä, vaihtoehtoja 1 ja 4, kannattavat toisaalta ahtaaseen ja yksipuoliseen isänmaallisuuteen ehdollistetut nationalistit ja toisaalta yksipuoliseen ja sinisilmäiseen Neuvostoliiton ihailuun ehdollistetut kommunistit. Tältä pohjalta voidaan olettaa, että ensimmäisellä vaihtoehdolla on vankin kannatus ennen sodan päättymistä kasvatetun ikäpolven sekä maltillisimmilla keskimmaisilla vaihtoehtoilla nuorempien ikäluokkien keskuudessa. Mitään tarkkaa rajaa ei tietenkään voida yhteiskunnan alati liikkuvassa kentässä vetää: ahdasta nationalistista kasvatusta harjoitetaan monella taholla yhä, toisaalta monet vanhempien ikäluokkien edustajat ovat joutuneet toisenlaiseen ympäristöön ja tottuneet toisenlaiseen ajatteluun. Kommunistit jätetään tälläkin kertaa laskuista pois, sillä heidän keskuudessaan lienee kasvatus vähiten muuttunut.

Taannoinen vapaussota-keskustelun yhteydessä eräs historiantutkija tunnusti nöyrästi, että tiedemies on sidottu aikaansa. Tämä tarkoittaa juuri sitä, että hänetkin on ehdollistettu etsimään jotakin ajan totuutta, toisin sanoen ideologista totuutta. Historiantutkijan totuus vapaussodan syistä oli vuonna 1930 ahdas siksi, että hänen kansakäsitteensä oli ahdas. Kansa tarkoitti hänelle suunnilleen niitä ihmisiä, jotka oli ehdollistettu kunnioittamaan yhdenmukaisella tavalla «valkoisen Suomen» ulkoisia tunnusmerkkejä sekä suhtautumaan karsaasti itään. Tämän ideologisen rajan ulkopuolelle ei heidän totuudenkaipuunsa eikä heidän myötäelämisen kykynsä näyttänyt ulottuneen. Jos se olisi ulottunut, ei totuus vapaussodasta ja sen syistä olisi ollut vanha jo vuonna 1939, jolloin huomattiin kansakuntaan kuuluvan niidenkin suomalaisten, jotka eivät olleet «ylentäneet mieltään» lipun ympärillä.

Toinen esimerkki. Äskettäin mainitsi eräs tutkija esitelmässään Aleksanteri I:n myöntäneen Suomelle autonomian pääasiassa Napoleonin taholta Venäjään kohdistuneen uhan johdosta. Tämän mukaan halusi Aleksanteri siis voittaa valloitetun maan lojaalisuuden tuohon maailman aikaan ylen harvinaisella lempeydellä ja avarakatseisuudella. Tekee mieli kysyä, mikä olisi ollut historiantutkijain selitys, jos Aleksanteri I olisi menetellyt täsmälleen päinvastoin: lakkauttanut Ruotsin lain, karkoittanut aateliset tiluksiltaan, jakanut ne omille maanmiehilleen jne.? Selitys olisi ollut todennäköisesti sama: Napoleonin uhka... Näyttää siis siltä, ettei historiantutkija etsi niinkään totuutta, vaan kasaa niitä tietoja, jotka vahvistavat hänen omaa käsitystään.

Karhu opetetaan kunnioittamaan kansallishymniä kuuman alustan avulla. Se oppii nostamaan vähitellen tassujaan sitä soitettaessa. Me ihmiset olemme myös oppineet läksymme. Musiikkina on ollut oman yhteiskuntaluokkamme normijärjestelmä ja arvomaailma, kuumana alustana taas — tiedostettuna tai tiedostamattomana — karriäärin katkeamisen ja nisun menettämisen pelko. Etsimme sitä totuutta, usein

tiedottomasti mutta sängen usein tietoisesti, johon meidät on ehdollistettu, joka vastaa ympäristömme arvomaailmaa. Voitaisiin sanoa, että emme itse ajattele, vaan ympäristö ajattelee meissä. Ympäristö, jonka tulkkina niin historian tutkija kuin kirjailijakin on, pyrkii vahvistamaan omaa maailmaansa muita maailmoja vastaan.

Niin kirjailijan kuin historian tutkijankin täytyy vapautua virkansa menettämisen ja «uskovaisten» yhteydestä karkoittamisen pelosta, ympäristönsä ideologisista kahleista kyetäkseen etsimään totuutta, ei ajan totuutta, vaan totuutta kaukoperspektiivissä. Jos tätä rohkeutta ei ole, ei tutkija eikä kirjailija ole enää totuuden etsijä tai totuudellisuuden heijastaja, vaan 'sosiaalisten reaali-teettien' perässä juoksija. Totuudenetsijästä on tällöin tullut lakeija, virkamies. Tässä ei ole mitään outoa ja ihmeellistä. Lahjomattomia tutkijoita, taiteilijoita ja Jumalan etsijöitä on tässä äskettäin puusta laskeutuneessa suvussa tuskallisen harvassa. Ihmeellistä on silti se, miksi tieteen harjoittamisen, totuuden etsimisen, yleensä henkisen vapauden sosiaalipsykologisiin perusteisiin ei kiinnitetä suurempaa huomiota. Luulisi näin kiehtovan aiheen houkuttelevan sosiologian, psykologian ja sosiaalipsykologian tutkijoita. Jos tiedemiehellä tai esim. papilla olisi voimakas totuudellisuuden tarve, hän toisi julki sosiaalisen sidonnaisuutensa; hän myöntäisi, että ulkopuolinen, «diletantti», ei kanna hartioillaan tätä taakkaa ja voi siitä syystä päästä lähemmäksi totuutta. Näin on käynyt jo lukemattomia kertoja ja tulee varmasti edelleen käymään. Kirjailija tai joku muu «diletantti» voi osoittaa tutkijoille aivan uuden polun. Tätä polkua lähdetään kuitenkin kulkemaan vasta sitten, kun sen kulkeminen on edullista, kun se auttaa karriäärin rakentamista, joka on *tavalliselle* papille, tiedemiehelle ja kirjailijalle ensisijainen tarve.

Ei kulttuuria

ilman muovia

ei muovia

ilman Plastexia

Oy Plastex Ab

Kari Tarkiainen

Kun Konservatorion ravintola takavuosina suljettiin, pyrähtivät Suomen runouden, musiikin ja kuvaamataiteiden muusat yhteisestä kodostaan hajalle eivätkä ne sen jälkeen ole tienneet mitään toisistaan. Jokainen historiallisia syysuhteita tunteva voi kuitenkin sanoa, että ne jo kauan ennen tätä murheellista tapausta olivat loitontuneet toisistaan ja että Konservatorion ravintolan sulkeminen merkitsi vain viimeistä iskua, samantapaista kuin se, joka Sarajevossa 1914 sai ensimmäisen maailmansodan syttymään.

Lähden siitä väitteestä, että meidän on jollain tavoin saatava kulttuurikuvamme eri ainekset kurotuksi yhteen. Muuten joudumme vain puhumaan milloin kirjallisuuden, milloin musiikin tai milloin tieteen kulttuuripolitiikasta. Voimakas eriytymistä suosiva virtaus ei ole kulttuuripolitiikassa sentään yhtä laajalle levinnyt ilmiö kuin yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän piirissä. Turhaan ei ole huomautettu esimerkiksi poliittista elämäämme lamauttavasta periaatteesta, jonka mukaan eri ammatti- ja eturyhmät hermeettisiksi iskujoukoiksi sulkeutuneina ajavat vain omia, hyvin rajoitettuja näkökohtiaan. Lääkärit ja papit, arkkitehdit ja metallityöläiset ovat eristäytyneet omiksi loošeikseen omien erillisetujensa ympärille, tappioksi kokonaisuuden etujen silmälläpidolle. Naurettavuuden huippu tässä suhteessa on saavutettu ylioppilaspolitiikassa, jossa esimerkiksi pääsy ehdokkaaksi edustajiston vaaleissa vaatii jonkin osakunnan reserviupseeri- tai juristikerhon jäsenyyttä.

Sana 'kulttuuripolitiikka' ei käsitarsenaalissamme ole kovin vanha. Aikakirjat kertovat sen pulpahtaneen esille vasta 1940-luvun alkuvuosina kenties merkkinä siitä, että sota-ajalle ominainen «kansallinen organisointi» tuolloin ulotettiin kulttuurielämänkin piiriin. Sitä ahkerammin tuota sanaa on kuitenkin käytetty, jopa niin, että se on ehtinyt muuttua merkitykseltään sopivan epämääräiseksi. Määritelmänomaisesti sanoen kulttuuripolitiikka tarkoittaa kaikkea toimintaa kulttuurin parissa, toimintaa, jonka varsinaisena keskuksena on luova taiteellinen ja tieteellinen työ ja jonka äärialueet ulottuvat esimerkiksi maisemanhoitoon ja elokuvamainosten tason kohottamisyrityksiin. Helsingin läisenä pidän esimerkiksi metron aikaansaamista pääkaupunkiin eräänä suomalaisen kulttuuripolitiikan tärkeistä tavoitteista, koska vain maanlainen voi pelastaa empirekaupunginosan kauniit aukiot, puistot ja jalkakäytävät joutumasta autojen parkkeerausalueiksi. Kaikkeen kulttuurityöhön liittyy tukirakenteen tavoin kulttuuripolitiikan järjestelmä.

Korkea länsimainen kulttuuri vaatii olemassaolonsa perusteiksi taloudellista vaurautta. Suomalainen talonpoika saattoi tosin luoda sisimmässään kansanrunouden fantasiamaailman ja pystyttää maiseman muotoihin soveltuvan talonsa ihailtavan varmavaistoisesti — tällaisen kulttuuritoiminnan tarvisaineet hänellä oli jo itsessään. Mutta oppiin hän ei voinut poikaansa lähettää, ellei hän ollut kyllin varakas. Muutkin seikat kuin varallisuus vaikuttivat tosin ratkaisuun: torpparin poika Turun seudulta saattoi saada yliopistosivistyksen, vaikka se ehkä oli sisäsuomalaisen kappalaisen jälkeläiselle mahdotonta.

Ymmärrämme näin ollen, miten tavattoman raskaana nälkävero on aikoinaan painanut suomalaista sivistyselämää. 1830-luvulta tiedetään, että se alue, jossa *normaalivuosinakin* syötiin pettuleipää, käsitti koko maan lukuunottamatta kapeaa Pohjanlahden rantakaistaletta, eteläisintä Suomea suunnilleen Rauma—Tampere—Mikkeli—Kotka linjaa myöten

ja Viipurin puoleista Kannasta. On tosiaan ihme, että Suomi 1830-luvulle mennessä oli onnistunut synnyttämään jopa kaksi kansainvälistä tasoa vastaavaa kulttuurihenkilöä, Kalmin ja Gaddin. Pohjoinen ei tosiaan ole mikään kulttuurin ilmansuunta. François Villonin muotoilema totuus «sinätaivaan vaihdan täysiin suoliin» näyttää totisesti estäneen suomalaista hengenelämää pääsemästä vapaaseen lentoon.

Se kulttuuri, jota tässä käsitellään, on siis ylellisyysesine, yli välttämättömpien tarpeiden kohoava asia. Mutta ei edes hyvinvointivaltiossa kulttuuri ehdottomasti puhkea uhkeimpaan kukkaansa. Majakovskin tähdentämä «sosiaalinen tilaus» ei ole taidetoiminnan ainoita lähtökohtia; nykyään niin innokkaan keskustelun kohteena oleva taiteilijan aseman turvaaminen ei välttämättä johda taiteen syntymiseen eikä teollinen hyvinvointi mentaaliseen hyvinvointiin. Toisaalta on epäämättä inhimillisyyden ja demokratian hengen mukaista se, ettei yhdenkään kyvyn anneta sammua olosuhteiden puserruksessa, että sitä henkistä pääomaa, joka on meillä olemassa, vaalitaan niin taiten kuin mahdollista.

Tärkeimpiä kulttuuripoliittisia kysymyksiä on luonnollisesti ongelma kulttuuripoliitiikan asemasta kansallisten arvojen järjestelmässä. Jo Snellman asetti itsenäisen sivistyksen luomisen kansallisista tehtävistämme ensimmäiselle sijalle. Kulttuuri oli hänelle kuten 1800-luvun hegeliläisille yleensäkin lähinnä vain väline pyrittäessä kohti valtiollista itsemääräämisoikeutta, joka 1800-luvun kansallisuusideologian mukaisesti oli «maailmanhengen» korkein ilmentymä. Tämä tällainen «kansallinen päämäärä» rasitti suomalaista kulttuuria monin tavoin aina toiseen maailmansotaan asti, ja sen vaikutus jatkuu osittain vielä nytkin. Suuri osa kirjallisuudestamme on tendenssi- ja paraatirunoutta, vaikka piilevästi, siitä ei päästä mihinkään. Kun uusin kirjoittajapolvi esimerkiksi Jouko Tyyrin suitse korostaa kulttuuripoliitiikan nimenomaista arvoa sivistyneistölle ohi ja yli poliittisten kysymysten ja yhteisöllisten harrastusten, ei vaatimus ollenkaan ole syntynyt snellmanilaiselta pohjalta. Kun modernin runouden johtava lyriikko Paavo Haavikko sanoo nasevasti: «Runous on ainoa synnyinmaani, siitä minä puhun», niin hän myös tarkoittaa tätä.

On selvää, että kulttuurin mitä ahkerimmin täytyy viljellä yhteyksiä ulkomaille. Maalasipa suomalainen taiteilija düsseldorfilaiseen tai tašistiseen tyyliin, asuipa hän Ranskassa tai Espanjassa, hänen taiteensa on joka tapauksessa suomalaista taidetta siitä syystä, että hän itse on suomalainen. Suomalaisen kulttuurin «kansalliseksi» piirteeksi riittää vallan hyvin se, että se tapahtuu suomen kielellä. Kuitenkin on muistutettava nimenomaan siitä seikasta, että ellemme huolehdi itse niistä kysymyksistä, jotka ovat meitä lähinnä, ei sitä taatusti kukaan muukaan tee. Tämän velvollisuuden tekee erityisen mieluisaksi se, että «kansalliset tieteet» kuten suomensäätiede ja suomen kielen tutkimus Suomessa ovat kansainvälistä huippuluokkaa — muualla niitä ei näet harasteta.

Suomalaisen kulttuurin ulkopoliitiikka on muuan kiintoisimpia kysymyksiä kulttuuripoliitikasta keskusteltaessa. Tässä yhteydessä ei ole syytä kovin laajalti puuttua Matti Kuusen tunnettuun väitteeseen kulttuurimme pohjoisista reserveistä, sillä tosiasia on, että meidän maantieteellisessä asemassamme kulttuurin ilmansuunta on aina etelä. Kulttuurilla leikkivä ihminen tarvitsee runsaasti valoa ja lämpöä, olosuhteiden suopeutta, vilkasta ja hedelmällistä kanssakäymistä toisten yksilöiden kanssa. Valmis luova kyky voi tietysti ajatella kuolemattomia ajatuksia talvisen hämärän tihentyessä, peninkulmaisten taipaleitten takana lähimmästä naapurista, mutta taiteilijan syntyvaihe vaatii ehdottomasti mahdollisuutta oppimiseen vertailemalla. Tätä mahdollisuutta

ei nyky-Suomessa ole muualla kuin Helsingissä. «Ei ihminen voi mitata tietojaan ja ajatuksiaan toisten tiedoilla ja ajatuksilla, niin hän saa ruumismyrkytyksen — tulee täyteen omia kaasujaan ja huokeasti kuolee», sanoo Kivimies. Luultavasti ruumismyrkytys on se arktinen sairaus, joka kaikkein tuntuvin on verottanut Suomen kulttuuria.

Yleisenä ohjeena kulttuurin ulkopoliittikkaan nähden lienee sellainen asenne paras, ettei pysyvästi ankkuroiduta mihinkään orientoitumiseen, vaan tasapuolisesti tilannetta seuraamalla varustaudutaan ottamaan sieltä, missä kulloinkin näyttää olevan korkeatasoisinta annettavaa.

Suomen kulttuuri on halki historiansa ollut pääasiassa vaikutteita omaksuvaa; tase on ollut ehdottoman tuontivoittoinen. «Kulttuurivelkansa länsimaille maa on aseina joutunut maksamaan», on kauan ollut yhtä hyväksytty kuin vääräkin iskusana. Jo «kulttuurivelan» käsitteen on kulttuurin syntyä ja siirtymistä vähänkään tuntevan henkilön silmissä aivan mahdoton. Niin sanottujen alikehittyneiden maiden ongelman tultua ajankohtaiseksi on myös Suomelle avautunut tosin vaatimaton, mutta kuitenkin arvokas mahdollisuus osallistua siihen sivistystason yhdenmukaistamistyöhön, joka maailmassa parhaillaan tapahtuu. Pidettäköön tällöin kuitenkin silmällä sitä, ettei radikaalisti kokonaan pyyhitä pois vieraiden kulttuureiden oudoilla tuntuja, mutta ympäristössään sittenkin ehdottoman funktionaalisia piirteitä.

Skandinavia merkitsee meille eräänlaista sopeutumisastetta kansainvälisyyteen, ja on luonnollista, että Suomi haluaa lähinnä esiintyä skandinaavisena valtiona. Tämän vuoksi on ruotsinkielien säilyminen myös Pohjanlahden itäpuolella turvattava. Kansojen välisessä kosketuksessa on aina otettava huomioon myös tunnetekijät, eikä hevin voida ajatella, että kosketus Skandinaviaan esim. englannin kielen välityksellä olisi yhtä sydämellistä kuin ruotsiksi. Ruotsinkielisen väestöryhmämme hupenemisen ehkäisemiseksi on osan suomenkielistä sivistyneistöä ajan mittaan ruotsalaistettava kotikielensä; onhan tämä vaatimus toki paljon maltillisempi kuin 1800-luvulla esitetty ja toteutettu suomalaistamisohjelma.

Neuvostoliittolaisen kulttuurin suuntaan on niinkään valppaasti seurattava kehitystä erityisesti ottaen huomioon sen, että suhteet Venäjään ovat Aleksanteri I:n ajoista lähtien rakentuneet persoonallisille luottamussuhteille. Neuvostokulttuurin tieteellistä seuraamista varten olisi esimerkiksi suunnitteilla olevan Itä-Suomen yliopiston yhteyteen perustettava tähän tehtävään syventynyt sosiologinen instituutti. Yhä enemmän kansainvälistyvässä maailmassa ei ehdottomalla valtiollisella suvereniteetillä enää ole entistä arvoaan, ja tästä johtuu, että kulttuurisen itsenäisyyden ja yksilön itsenäisyyden lisääminen voidaankin katsoa poliittisen riippumattomuuden säilyttämistä korkeammaksi kansalliseksi tehtäväksi.

Kulttuuripoliittisen toiminnan peilinä on kulttuurikeskustelun vilkkaus. Siinä suhteessa ollaan meillä vielä hyvin atavistisella, persoonallisia loukkauksia vainuavalla kannalla. Erityisen valitettavalta tuntuu sivistyneen ja virkeästi reagoivan kulttuurilehden lukijakunnan puute. Kirjoittajakuntakin pysyttäytyy yleensä uskomattoman ahtaasti oman suppean ammattialan muurien sisäpuolella. Useimpien kulttuurilehtiemme kohdalla on ilmeistä, että niiden takaa puuttuu tehtävänsä innostunut ja sopivasti itseään nuorentava ryhmä. Pienehköt keskusteluryhmät ja yhtenäisin tunnuksin esiintyvät kulttuurin kantaorganit ovat huomaamatta näivettyneet pois tai eivät ainakaan pysty yhden-suuntaiseen kulttuuripoliittiseen toimintaan. Luovalle työlle välttämätön otium-käsite, fyysisesti laiska mutta henkisesti valpas olotila, on lisäksi yhä enemmän saamassa yhteisöllisesti väheksyttyä leimaa tehokkuuspakon ja liiallisen «rentoutumisen» runtelemassa kulttuurikuvassa.

Vapaamielisen ajattelutavan ja objektiivisesti etsiskelevän hengen puutteesta kertoo myös se, että meillä ei ole sellaista liberaalista kulttuuri-lehteä, joka ottaisi tehtäväkseen erityisesti sivistyneistön pitämisen jatkuvasti ajan tasalla ja vanhojen turhaumien poistamisen. Katsaus ei riitä tähän tehtävään, sinänsä ansiokas Valvoja puntaroi kovin historiavoittoisella alueella, Suomalainen Suomi on viime aikoina taantunut ja kantaa usein kovin kaunaista kilpeä. Ainoa valopilkku on oikeastaan Nya Argus, mutta sehän ei leviä paljonkaan suomenkieliselle puolelle. Ylioppilaspiireissä ilmestyvien Teekkarin ja Eteläsuomalaisen osoittama ilmeinen elinkelpoisuus voi kylläkin olla tulevaisuuden kannalta enteellinen merkki.

Päädyn lopuksi seuraaviin teeseihin:

Kulttuuripolitiikkamme tehtävänä on

- kulttuurin eri alojen välisen kanssakäymisen lisääminen;
- suotuisten olosuhteiden luominen kulttuuripoliittisten pienryhmien synnylle;
- oppisivistyneistöön, ei kansaan, kohdistuva valistustoiminta;
- avoin kulttuurin ulkopolitiikka;
- ruotsinkielen säilyttäminen; ja
- luonnonsuojelumaakunnan perustaminen Lappiin.

Kirjoitukseeni sisältyy jonkin verran commune bonumia. Kiitän erityisesti Heikki Somersalooa, Matti Klingeä sekä Pentti ja Martti Linkolaa; kirjallisena lähteenä lienee kangastellut mielessäni Pekka Lounelan kirjoitus »Kulttuurin ulkopolitiikka».

ilmo

Tämä iloinen Esso-poika tunnetaan kaikkialla maailmassa. Kymmenissä maissa ja sadoissa suurkaupungeissa työskentelevät tuhansien mainosmiesten aivot jatkuvasti tämän viehättävän symbolin parissa. Toimistomme on iloinen voidessaan toimia eräänä rattaana siinä valtavassa koneistossa, jonka Esso maailman suurimpana öljy-yhtiönä on luonut korkealuokkaisten öljytuotteittensa markkinoimiseksi.

OY SUOMEN ILMOITUSKESKUS

The Scandinavian Advertising Pool'in jäsen
— yhteystoimistoja kaikkialla maailmassa —

Ylioppilaslehden hyvin tunnettu päätoimittaja Arvo Salo antautui käymään Katsauksen toisen magnetofonikeskustelun. Aiheena oli 'suomalainen ihminen' verrattuna muihin pohjoismaalaisiin.

KATSAUS KESKUSTELEEE

ARVO SALON KANSSA

Katsaus: Suomalaiset haluavat olla pohjoismaalaisia, mutta muistuttaako suomalainen yleistyyppiltään muita pohjoismaalaisia, vai onko oleellisia eroja olemassa?

Arvo Salo: Tuntuu ilmeiseltä, että suomalainen ihminen, ellei hän nyt ihan vihaa neekereitä, niin hän rakastaa neekereitä huomattavasti vähemmän kuin ruotsalainen tai norjalainen. Luultavasti hän myös vihaa omia rikollisiaan, suomalaisia rikollisia enemmän kuin ruotsalainen vihaa ruotsalaista tai norjalainen norjalaista rikollista. Saman tapainen on hänen suhtautumisensa niihin omiin kansalaisiinsa, jotka eivät ole rikollisia vaan jotka ovat esimerkiksi avun tarpeessa. Mm. sairaanhoidon kustannukset Suomessa ovat tiettyä asukasmäärää kohden huomattavasti vähäisemmät kuin Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, jopa Islannissa. Samanlainen on, kuten sanottu, suhtautuminen juuri kansainvälisellä pohjalla. Esimerkiksi Norja, joka on varallisuudeltaan suurin piirtein samaa tasoa kuin Suomi, käyttää kansainväliseen avustustoimintaan kymmenkertaisen summan Suomeen verrattuna. On tietysti jo suorastaan klisheenomaista esittää väite, että suomalainen kansanluonne on tällainen, me olemme erakkoja. Olemme metsissä asuneet ja kasvaneet ja on aivan luonnollista, että me suomalaiset siis olemme egoisteja, meidän on täytynyt vartioida tätä omaa kotiamme inhaa itää ja röyhkeää Ruotsia vastaan. Tämä olisi muka kaiken lisäksi suorastaan synnynnäinen ominaisuus, ei ainoastaan kaikissa suomalaisissa vaan koko Suomen kansassa: se on siis tullut samalla hetkellä kun Suomen kansa on syntynyt. Tämä on tietysti aivan väärä väite. Tällaista kansanluonnetta ei ole, sen sijaan kansojen ympäristöt ovat erilaiset. Niin paljon yhteistä kuin onkin esimerkiksi kaikilla pohjoismailla keskenään, niin on myös huomattavia eroja. Ympäristö, johon suomalainen syntyy ja jossa hän kasvaa, on toisenlainen kuin ruotsalaisen. Tällä hetkellä voidaan sanoa, että suomalainen ihminen todellakin poikkeaa, hänen ihanteensa, hänen maailmankatsomuksensa poikkeaa keskimäärin huomattavasti pohjoismaisesta standardista, mutta tällä ei suinkaan haluta eikä voida väittää, että suomalainen ei pystyisi olemaan yhtä hyvä.

Katsaus: Kasvatuksella on ilmeisesti ratkaiseva merkitys. Mitä sanoisit suomalaisesta kasvatuksesta. Minkälaisia ovat ne erilaiset kasvatavat tekijät, jotka ovat vaikuttaneet ns. suomalaisen kansanluonteen muodostumiseen?

Arvo Salo: Tämä mitä nimitetään kansanluonteksi ja jota sitten juuri suomalaisten osalta voidaan kuvata monilla kielteisillä piirteillä, tuollaisella jäykkyydellä jne., tämä ns. kansanluonne ilmeisesti voidaan muuttaa juuri kasvatuksen tietä. Ja kodin ohella ensimmäinen kasvattaja on tietysti koulu. Koulujen opetusohjelmissa meillä aivan ilmeisesti aivan liian vähän pannaan painoa persoonallisuutta kehittäväälle kasvatukselle. Ajatelkaamme niitä aineita, joiden lähinnä tulisi kouluopetuksessa kehittää persoonallisuutta. Kirjallisuus on näistä se aine, jolla on eniten tilaa koulun opetusohjelmassa. Mutta ainoa ohje — tyy-

pillistä kyllä se on sota-aikana annettu — on, että kirjallisuuden opetuksen tulee kasvattaa ihmisistä ja oppilaista isänmaallisia, isänmaataan rakastavia. Tässä on siis ainoa tunne mikä kouluopetuksessa on otettu vakavasti huomioon. Aineita, jotka voisivat kehittää persoonallisuutta ovat tietysti myös musiikki, jonka opetuksesta jopa suomalaiset musiikkimiehetkin ovat sitä mieltä, että se on aika heikolla kannalla. Piirustus loppuu monissa oppikouluissa kolmannelle luokalle, sen jälkeen siihen ei puututa ollenkaan eikä oppilaita tässä aineessa kehitetä vastaanottamaan taidetta, ymmärtämään sitä. Jopa liikuntakin, joka myös voisi palvella persoonallisuuden kehittämisessä, otetaan liian jäykästi, opetus on puolisolitaallista joissakin tapauksissa ja huippu-urheilua joissakin tapauksissa.

Katsaus: Entä keskustelu kouluaineena?

Arvo Salo: Meillä on ilmeisesti kansakouluopetus huomattavasti oppikouluopetusta edellä. Ns. yhteisiä tunteja on ollut jo ainakin toistakymmentä vuotta kansakoulujen opetusohjelmassa ja niillä pyritään ihmistä kasvattamaan jonkinlaiseen kansalaistoimintaan, ehkä myös siihen informaaliseseen keskusteluun, joka on vielä tärkeämpi persoonallisuuden kehittäjänä. Mutta entä kun oppilas jättää koulun: minkälainen on sitten maisema, jonka hän kohtaa? No, hän lukee päivittäin lehtiä, hän ehkä osallistuu joidenkin yhdistysten toimintaan, käy ehkä kirkossa. Sen tunne-elämän alan kehittäminen, johon uskonto kuuluu, on lähinnä kirkon hallinnassa. Voitaisiin sanoa, että se on jo koulu-aikana aika huonossa hoidossa sikäli, että uskonto ei ole meillä sitä millaisena meillä se usein haluttaisiin nähdä. Esimerkiksi tuo kristinusko, joka 20- ja 30-luvuilla elähdytti nykyistä keskipolveamme, oli pikemminkin kansallista heroismia.

Katsaus: Kirkon ja monien muiden nuorisoa ja aikuisia kasvattavien organisaatioiden työtä mainostettaessa kuulee käytettävän tätä isänmaallisuutta vastaavaa suositusta: sanotaan, että kirkko ja nämä muut organisaatiot pyrkivät kasvattamaan ihmisiä «kunnan kansalaisiksi».

Arvo Salo: Persoonallisuus käsitetään liian kapeasti, liian köyhästi ja sitä pyritään nimenomaan kaventamaan ja köyhdyttämään nykyisellä kasvatuksella, ehkä tarkoituksellisesti. Tai sitten nämä persoonallisuuteen vaikuttavat tekijät syystä tai toisesta ovat sellaisia juuri meidän ympäristössämme, että ne kaventavat ja köyhdyttävät.

Katsaus: Mikä on suomalaisen käsitys itsestään ja mitkä tekijät määräävät sen?

Arvo Salo: Se on tietysti jollain tavalla ympäristön tulosta, esimerkiksi tietyn turvattomuuden tunteen tulosta. Samalla tavalla kuin eläimelle, joka joutuu jatkuvasti puolustamaan itseään, kehittyy esimerkiksi hampaat tai kynnet muita ruumiinosia paremmin, niin myös suomalaiselle, hänen persoonallisuutensa varustuksiksi on kehitetty jollakin tavalla kovia ja kompakteja ominaisuuksia — luultavasti vastapainoksi sille turvattomuudelle, jota täällä on tunnettu ja jota on opetettu tuntemaan enemmän kuin ehkä olisi ollut aiheellistakaan.

Katsaus: Miten tämä turvattomuus ilmenee nykyisin ja mitenkä uusi suomalainen voisi katsoa itseään?

Arvo Salo: Kansallisen itsepuolustuksen aseet voitaisiin hylätä ja juuri sitä tietä rikastaa suomalaista henkistä miljöötä, rikastaa suomalaisia persoonallisuuksia. Pääasiallinen kritiikkini tätä koko laajasti käsitettävää kasvatussysteemiä vastaan Suomessa johtuu siitä, että virallinen järjestelmä operoi ymmärtääkseni aivan liian yksinkertaisella ihmiskäsityksellä, se on liian yksinkertainen, väärä, todellisuuden vastainen. Eikä vain valtiomme vaan myös muiden virallisten organisaatioiden kohdalla. Eräs konkreettinen tapaus on kaikkalainen sensuuri, jonka kohdalla poikkeama Suomen ja muiden pohjoismaiden

välillä on kaikkein havainnollisimpia. Meillä kuvitellaan, että esimerkiksi kirjan vaikutus lukijaan voi olla vain yhdenlainen. Jos kirjassa kuvataan jotakin, niin uskotellaan, että ainoa reaktio minkä lukija voi sen luettuaan toteuttaa, on mennä tekemään samoin kuin siinä kirjassa on tehty. Sama koskee lehdistöä. Jos mielipiteet ovat hiukankin poikkeavia tavanomaisesta, ajatellaan, että tämä on meidän yhteisöllemme vaarallista, kansakunnalle vaarallista, meidän puolueellemme vaarallista, meidän omalle pikku ryhmällemme vaarallista. Ei oteta huomioon tuota moninaisuutta, persoonallisuuden laajuutta. Tämä vaikuttaa myös siten, että ihmisten persoonallisuus kutistuu ja kapenee. Yksilöllisyyden kehittymisen kannalta on ajateltava vielä nuorison kasvuympäristöä. Meillä on kokoontumistiloja vain tiettyjä tarkoituksia ajavilla yhteisöillä. Kirkolla on nykyisin aika hyviä saleja lentopalloa ja lennokinrakentamista varten: ne ovat hienoja, ajanmukaisia, niissä on suihkut ja tuontuollaista, tietysti siksi, että ihmiset tulisivat sinne, koska kirkko tarvitsee ihmisiä. Mutta siinä on se inhottava tendenssi, että ne ovat houkutteksena, sillä kirkko pyrkii saamaan etua itselleen eikä suinkaan palvelemaan näitä ihmisiä. Sitten on koko joukko järjestöjä, jotka pyrkivät antamaan jotkut ennaltamäärätyt ihanteet näille nuorille ihmisille ja miksei vanhemmillekin, taikka kasvattamaan niitä tiettyyn suuntaan palvelemaan jotakin asiaa ja suorittamaan joitakin tehtäviä. Mutta ihmisen kaikki eri puolet huomioonottavaa yhteistyönmuotoa ei ole, ei ole paikkaa minne voisimme kokoontua pelkästään ihmisinä. Voimme kokoontua kristittyinä, kommunisteina ja maatalouskerholaisina, mutta emme pelkästään ihmisinä. Ei ole järjestelmää, joka suosisi ihmistä. Mikä on suomalainen kirkonkylä tällä hetkellä? Siellä oli joskus raitti, jolle voitiin kokoontua keskustelemaan, tapaamaan tyttöjä tai tappelemaan. Nyt ei sellaista ole, suomalainen kirkonkylä on hajonnut eikä mitään agoraa sen keskelle ole muodostunut. Ei myöskään kaupungeissa ole näitä mahdollisuuksia. Yksi laitos mikä on kehittynyt erittäin huonosti suomalaisessa kulttuurissa on kapakkalaitos. Mitä ovat nämä kapakat täällä kaupungeissa? Ne ovat joko anniskeluvirastoja, joihin täyttämällä tietyt pätevyysvaatimukset saa tulla ja jossa sitten saa kohtelun minkälaisen nyt milloinkin, ja toisesta näkökohdasta katsottuna ne ovat jonkinlaisia humalamyymälöitä, joihin voi tulla juomaan itsensä juovuksiin. Mutta ei ole kehittynyt laitosta, joka suosisi juuri ihmisten tapaamista. Sellainenhan kapakan pitäisi olla, paikka, jossa tavataan erilaisia ihmisiä, sellaisia ihmisiä, joita halutaan tavata ilman suoranaisia tarkoituksia puolelta taikka toiselta. Kaupungeissakin tämä asiointi on näin kurja, erittäin kurja se on maaseudulla, siitä syystä, että siellä ei ole juuri ollenkaan kapakoita. Niitä minun mielestäni ainakin jossain määrin tarvittaisiin. Ei tietenkään sellaisia räkälöitä, joita raittiusväki kammoksuu. Toisaalta pitäisi ihmisten kehittyä sellaisiksi, että heille voisi tarjota kapakoita, ja toisaalta ihmiset eivät kehity elleivät he saa niitä.

Katsaus: Tapaushan on siis vastaavanlainen kuin ns. alikehittyneiden maiden kohdalla, jotka eivät koskaan siirtomaavallan alla tunnu kehittyvän kypsiä itsenäisyyteen, ainakin monien vanhoillisten mielestä.

Arvo Salo: Minä luulen, että tuo on aika hyvä konkretisointi. Minusta suomalainen yhteiskunta, suomalainen kulttuuri, on juuri sillä tavalla inhottavasti holhoava kuin emämaa suhtautumisessaan siirtomaahan. Meidän mahdollisuuksiimme ei uskota ja sen vuoksi meillä ei mahdollisuuksia ole. Kykyihimme ei uskota, sen vuoksi ei meillä ole tarvittavia kykyjä.

Katsaus: Mentaalista elintasoa ei missään tapauksessa saisi käsittää sivuseikaksi yhteiskunnassamme. Mistä sitten johtuneekaan, että puolueemme eivät tässä suhteessa valvo äänestäjiensä etuja. Ehkä siitä,

että tarveryhmät, jotka näin muodostuvat, eivät noudata puoluerajoja, vaan tyytymättömyyttä tai ainakin tyydyttämättömiä tarpeita esiintyy kaikissa poliittisissa ryhmissä. Ja näitä etuja ajettaessa ei voida vedota kokoaviin aggressiivisiin tunteisiin.

Arvo Salo: Sanoin äsken, että Suomessa ihminen käsitetään liian ka-peasti ja tämä koskee myös puolueita. Myös ne suhtautuvat ihmisiin liian määrätietoisesti. Ne näkevät ihmisessä tekijän, joka voi tukea niiden toimintaa vain yhdellä tavalla. Unohdetaan ihminen ja käytetään häntä vain välikappaleena. Pelkään, että tällä hetkellä pyritään ihmiset ajamaan entistään määrätietoisemmin nurkkiin, keskialueella ei ole lupa liikkua. Jos tulet sinne, niin olet vaarassa. Sinun on mentävä nurkkaasi ja kavennettava itsesi, jotta mahtuisit siihen.

Katsaus: Tässä yhteydessä on varmaan hyvin valaisevaa vertailu Ruot-siin. Siellähän kansankotiajatus on niin syvälle juurtunut, että myös niin sanotuille pienryhmille varataan siinä ilman muuta oma paikkansa. Suurempien intressiryhmien edustajien itsestään selvä velvollisuus on valvoa myös vähemmistöryhmien viihtymystä. Kaikki ihmiset kuuluvat jossain suhteessa vähemmistöön, jonka tukeminen on siis loppujen lopuksi myös enemmistön edun mukaista.

Arvo Salo: Minä uskon tuon. Niin pitäisi olla. Minusta vastakkaisuutta Suomen ja Ruotsin välillä voitaisiin nähdä jo siinä, että meillä on pelko suunnilleen samassa tehtävässä kuin Ruotsissa turvallisuus. Meillä ryhmää sitovana, ryhmän koheesiota edistävänä keinona käytetään hyvin usein pelkoa, joka on kielteinen tunne. Turvallisuuden tunne taas on myönteinen ja juuri sen avulla päästään siihen, että ihminen voi hyväksyä myös erilaiset ihmiset. Jos hän pelkää, hän pelkää juuri kaikkea poikkeavaa. Jos ruotsalaiset tulevat keskenään paljon parem-min toimeen kuin me ja suhtautuvat myönteisemmin vieraisiin rotuihin, vieraisiin kansoihin, jopa jossain määrin vieraisiin ideologioihin, se johtuu luultavasti siitä, että turvallisuus on niin keskeinen tunne heidän järjestelmässään.

Katsaus: Mikä on tältä kannalta suomalaisen lehdistön osuus? Sehän pyrkii vetoamaan lukijoihinsa juuri aggressiivista yhdenmukaisuutta ko-rostamalla, korostamalla pelkoa. Se ei tunnu tajuvan, että ajamalla myönteisyyden ja suvaitsevaisuuden asiaa se itse asiassa voisi yhtä tehokkaasti vedota lukijakuntaansa. Lukijat tuntevat usein kuuluvansa niihin pieniin ryhmiin, joiden etuja aggressiivinen tiedotustoiminta loukkaa.

Arvo Salo: Suomalaisen kulttuurin yksi ominaispiirre on yhdenmukai-suuksien korostaminen. Se on aggressiivista yhdenmukaisuutta, pelon käänteisilmio. Lehdistöä vastaan voidaan kohdistaa monenlaista arvostelua, huomauttaa sen kehittymättömyydestä. Se ilmenee esimerkiksi siinä, että lehdet muistuttavat aivan liikaa toisiaan. Kyllähän ruotsa-laisessa lehdistössä on inhottavia piirteitä, puhumattakaan englantilai-sesta tai amerikkalaisesta lehdistöstä. Helsingin Sanomien ja Uuden Suomen sensaatio-otsikot ovat melko hillittyjä johonkin Daily Mirroriin verrattuna. Mutta lehdistön sisäinen differentioituminen on Suomessa paljon vähäisempi kuin noissa kehittyneissä maissa. Englannissa ja Amerikassa suurimmat lehdet eivät suinkaan ole tärkeimpiä, vaan sel-laisina pidetään siellä lehtiä, joilla ei ole kovin suuri levikki, mutta jotka edustavat valistunutta mielipidettä.

Katsaus: Sama pätee Ranskassa esim. *Le Monde*'in kohdalla.

Arvo Salo: Varmasti myös Ranskassa. Suomessa samat lehdet ovat suuria ja merkittäviä. Sen vuoksi ei tajuta, että jokin Uusi Suomi ja Helsingin Sanomat on merkittävyytensä lisäksi myös luonteeltaan sen-saatiomainen. Tämä köyhdyttää, suomalaisilla ei ole valinnan mah-dollisuuksia. Meidän kulttuurimme on niin kehittymätön, että erikois-

lehtiä ja erikoisyleisöä ei ole päässyt syntymään. Ehkä vika on pienissä oloissamme, koska meidät pyritään yhdenmukaistamaan mahdollisimmin pitkälle. Myös yksityisen lehden sisäinen differentioituminen on Suomessa esim. Ruotsista jäljessä. Siellä on sensaatiouutisten ohella kirjoittajia, jotka nimellään tekevät jutusta mielenkiintoisen, jutusta, joka on läpäissyt erään seulan, kirjoittajan persoonallisuuden. Suomessa lehtimiehet ovat selvää paarialuokkaa verrattuina ruotsalaisiin. Heille maksetaan huonosti. Mikään lehti ei katso asiakseen pitää palveluksessaan korkean luokan kirjoittajia, jotka omalla nimellään ja työllään voisivat vaikuttaa hyvin paljon esim. henkisen miljöön uudistumiseen.

Katsaus: Eikä kysymys ole vain taloudellinen. Yksilöllisiä mielipiteitä ei suvaita. Sisäinen vapaamielisyys on kehittymätön.

Arvo Salo: Ei, ei suvaita. Niitä ei ole nähty tarpeelliseksi. Voi johtua koko kansallisen kulttuurin kehittymättömyydestä, että lehtien kustantajista ei ole tärkeätä pitää palveluksessa mainitunlaisia kirjoittajia. Ruotsissa ainakin osa kansasta osaa jo vaatia sellaista.

Katsaus: Eiköhän suomalaisissa lehdissä tiedetä, että verenhimoiset rikosjutut ja rikosten erittelyt herättävät varsin suuressa lukijakunnassa melkoista vastenmielisyyttä. Joissakin ryhmissä ne saattavat herättää aggressiivista mielihyvää, mutta monet lukijat tuntevat itsensä häiriytyneiksi siitä kovuudesta ja epähumanisuudesta, jolla lehdistö suhtautuu esimerkiksi rikolliseen.

Arvo Salo: Minä luulen kyllä, että lehdet laskevat aivan oikein. Lukijain enemmistöä tyydyttää verisyys ja aggressiivisuus. Vaikeus on juuri siinä, että Suomessa ei toisinajatteleville ole mitään tarjolla. Ei ole myöskään orgaania, joka kasvattaisi yleisöä, yleisöä, joka sitten pitäisi tällaisista toisenlaisista lehdistä. Tämä on noidankehä. Väittäisin kyllä, tunnetusti itserakas henkilö kun olen, että Ylioppilaslehti on pystynyt luomaan yleisöä, jota ei aikaisemmin ole ollut. Ehkä aika on tuonut mukanaan uusia asenteita, mutta oma mielipiteeni on, että myös tiettyjä käsityksiä esittämällä on voitu luoda näille käsityksille otollinen lukijapiiri.

Katsaus: Ehkäpä tässä tulee ilmi sensuurimentaliteetin tarkoituksenmukaisuus. Ehkä yhteiskunnan avainasemissa istuu pelontäyttämiä miehiä, jotka ovat vakuuttuneita siitä, että jos hyviä, vapaamielisiä ajatuksia esitetään, ne kasvattavat itselleen myös ymmärtäjiä. Tämä on kaikin mokomin estettävä.

Arvo Salo: Minusta ne, jotka pelkäävät poikkeavien käsitysten esittämistä, pelkäävät useimmiten turhaan, sillä humanisuuteen kasvaneet henkilöt eivät heille varmaankaan pahaa tekisi.

Katsaus: Mutta ehkä hyvän tekeminen on pelättävää.

Arvo Salo: Ehkä jotkut pelkäävät sitä vakavissaan. Minusta se pelko on primitiivinen, se on poikkeavuuden pelkäämistä. He ovat muodostaneet tietyn käsityksen siitä, millaisia ihmiset ovat ja millaisia heidän tulee olla. Minkälaisia he itse ovat ja minkälainen suomalainen on. Sen mallin mukaisina pyritään kaikki pitämään, siitä poikkeavia pelätään. Minä en usko, että on koskaan konkretisoitu, mitä tällaisten poikkeavia mielipiteitä esittävien luullaan aiheuttavan. Se on puhtaasti primitiivistä, jäsentymätöntä pelkoa. Tavallisesti sanotaan, että halutaan säilyttää kansakunnan itsenäisyys. Itsenäisyytemme turvaamiseksi meidän olisi kaikkien oltava samanlaisia.

Katsaus: Eiköhän psykologisesti ole kysymys oman persoonallisuusidean hajoamisen pelosta. Omalle minälle on annettu joku esikuva ja jos tämä esikuva menettää pätevyytensä, se merkitsee henkilökohtaista romahdusta.

Arvo Salo: Toisin sanoen tuodittaudutaan sellaiseen rauhaan, että asiat ovat hyvin niin kuin ne ovat. Ja erilaisuuden uskotaan rikkovan

ohuen persoonallisuusseinä. Tuuli, joka vapaudesta syntyisi, voisi viedä seitit ympäriltä ja tällöin ihminen joutuisi turvattomaksi.

Katsaus: Minkälaisia käytännöllisiä suosituksia voitaisiin tämän keskustelun perusteella antaa meille suomalaisille.

Arvo Salo: Minä pahoin pelkään, että tämän keskustelun ainoa käytännöllinen seuraus on, että minua, Katsausta ja kaikkia sen lähellä olevia piirejä tullaan pitämään entistäkin epäisänmaallisempina, epäsuomalaisina, suomalaisille ja Suomelle nurjamielisinä. Kuitenkin haluaisin esittää ilosanoman. Te hyvät suomalaiset ette ole niin yksiviivaisia, niin kapeita, niin köyhiä kuin te ylpeydellä kuvittelette olevanne. Joukostanne saattaa kehittyä aivan toisenlaisia ihmisiä, erilaisia ihmisiä, jotka ovat suomalaisia tavalla, jota aikaisemmin emme ole osanneet kuvitella. Tämä voi rikastaa kaikkien suomalaisten elämää. Nythän on kehittymässä eräänlainen uusi optimismi. Se korvaa vanhan pessimismin, jonka mukaan suomalaiset ovat köyhiä, mutta sankarillisia. Nyt suomalaiset, vaikkakin vielä sankarillisia, voivat olla myös rikkaita. Voi vaikuttaa materialistiselta, mutta minä todella toivon suomalaisten rikastumista. Silloin voisi myös suomalainen älymystö vähitellen saavuttaa jonkinlaisen elintason, ei tietenkään niin hyvää kuin suomalaiset keskimäärin, mutta kuitenkin jonkinlaisen. Se ehkä tekisi mahdolliseksi myös erilaiset lehdet, jotka edustaisivat humaaneja käsityksiä ja samalla kasvattaisivat lukijoita tällaiseen ajatteluun. Lukijat oppisivat valmiuden ajatella itse ja tuntea itse. Silloin pääsisimme siihen, missä monessa muussa maassa jo ollaan, että suuret lehdet ovat erikseen ja merkittävät erikseen. Aivan lähiajan käytännöllisenä tavoitteena pitäisin koulukasvatuksen rikastamista taidekasvatuksen kohdalla. Sen sisältö ja merkitys täytyy tajuta aivan uudella tavalla. Kansan ja yksilön kannalta on muitakin tärkeitä tunteita kuin isänmaallisuuden tunne.

R A I N E U L E O. Y.

MITEN SIELUJA PARANNETAAN

'Syvyyspsykologisen' ja 'psykoterapeuttisen' käännöskirjallisuuden tulva on meillä tätä nykyä melkoinen. Kestää yleensä 20—30 vuotta ennenkuin manner-Euroopan henkiset löydöt ehtivät näille nurkille; ja silloin ne omaksutaan tavallisesti hartaalla auktoriteetti-uskolla. Tuntuu kuin täällä ei olisi lainkaan omia aivoja niiden kriittiseen sulattamiseen. Virkistävän poikkeuksen suomalaisesta käytännöstä muodostaa lisen-siaatti **Lauri Rauhalan** äskettäin ilmestynyt «Mitä psykoterapia on ja kuka sitä tekee», joka alottaa Gummeruksen syvyyspsykologisen sarjan. Kirja voi helposti jäädä huomaamatta, sillä olemme taipuvaisempia ottamaan vastaan uusia hämäriä käsitteitä kuin selventämään ja syventämään entisiä.

Rauhalan tyyli — johon Katsauksen lukijat ovat jo aikaisemmin tutustuneet — on ominaista harvinaisen kirkas ja kypsä kriittinen järki. Ludwig Wittgenstein totesi eräässä viimeisistä muistiinpanoistaan, että nykyaikaisessa psykologiassa vallitsee kokeellinen menetelmä *ja käsitesekaannus*. Kokeellinen menetelmä ja itse ongelmat sivuuttavat toisensa. Rauhala on lähtenyt määrätietoisesti kehittämään fenomenologista menetelmää, joka kohtaa ongelmat niiden omalla tasolla eikä yritä koneellisesti 'selittää' sielullisia ilmiöitä fysikaalis-kemiallisin termein. Hänellä on erittäin selvä näkemys ihmispersoonallisuuden kokonaisuudesta, johon psyykkiset ongelmat jäsentyvät. Niinpä hän toteaa psykoterapian erääksi päätavoitteeksi «ahdistuksen, konfliktien, psyykkisen kärsimyksen ja onnettomuuden lieventämisen, joka seuraa pääasiallisesti vaikeudesta ratkaista persoonallinen *suhde suuriin elämänarvoihin*, kuten uskontoon, etiikkaan, moraaliin ym.»

Varsin mielenkiintoinen on luku itseterapian mahdollisuuksista. «Itseterapia näin käsitettynä (oman elämänfilosofian rakentamisena) on oikeastaan samaa kuin... henkisyyden viljely yleensä.» Toivon hartaasti, että tekijä lähtee etenemään näin aloitettua tietä sortumatta vain akateemisesti hyödyllisen kirjoittelun tasolle.

Reijo Wilenius